

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisii cu post'ă în lăintrulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 anu 10 fl. s'au 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'au 11 franci; — numerii singuratice se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Orice inserate,

se platescu pe serie s'au linia, cu litere merunte garmondu, la prim'ă publicare câte 7 cr., la adou'ă și a trei'ă câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatuile postei statului, adrese de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 90.

Sibiu, 10/22 Novembre 1879.

Anulu II.

800.000 de soldati.

În anul 1868 statulu armatei imperiale pentru ambele parti ale monarhiei se ficsase prin lege comune pe terminu de 10 ani, la cifr'ă de optu sute de mii pentru timpu de pace, cu condițiune de a stă fetiorii câte 3 ani în serviciu activu și 7 ani în reserva. Acei 10 ani impliniti, astadi stă de nou același proiectu de lege în desbaterea parlamentelor din Vien'a și B.-Pest'a. Gubernulu centrale nu cere mai multu, decâtu că aceeași cifra de 800.000 se se votodie din nou pe alti 10 ani urmatori.

Nu numai opozițiunile, ci și alti membrii ai camerelor legislative, amici ai ministerelor actuali, afla că acelu numeru de ostasi pentru timpu de pace ar fi prea peste mesura mare, nu numai din cauza că se ia atăta tenerime vigorosa dela vacatiunea și profesiunea ce au invetiatu fiacare, ci și pentru-că budgetulu militariu apasa nespusu de greu asupra tierilor monarhiei, cu câte 90 până la 116 milioane de fiorini pe anu. Unii și altii isi batu capulu cu planuri diverse, cum s'ar pôtea micșorâ numerulu soldatiloru, pentru-că se pôtea înpușină și din impozite; până acum inse tôte celelalte combinațiuni, de ex. cu cifr'ă de 600.000, cu serviciu numai de câte 2 ani, cu organizare, buna-ora că în staturile republicane Elveti'a și Americ'a și altele mai multe, au esitu, dacă nu si absurde, în totu casulu sau neaplicabili la această monarhia, sau mai rele decâtu este sisthem'a la care tine comand'ă suprema a armatei.

Ce e dreptu, gubernulu imperiale are mari temeuri că se insiste de nou pentru cifr'ă de 800.000. Cu câtu se vorbesce în Europ'a mai multu de pacea universale și pentru o desarmare generale, cu atâtu simptomele de pace disparu mai tare de înaintea ochiloru lămei, și abia trecu câte 4—5 ani că se nu sparga câte unu resboiu din cele mai crunte (1848—1849 revoluțiune universale; 1854—55 celu orientale dela Dunare până la Sevastopole; în 1859 Itali'a; 1864 Schleswig-Holstein;

1870—1 Germani'a și Franci'a; 1876—7 érași Orientulu până în dio'a de astadi). Rivalitatea, jalusi'a staturiloru, temerea unora de celelalte în locu se descrésca, se face totu mai intensiva. În aceeași proporțiune cresce și neindestularea popóralorulu cu sórtea loru. Nu numai ideile republicane pure, care respecta religiune, familia, proprietate, ci alaturea cu ele facu și doctrinele socialistiche, înca și cele mai spurcate comunistice, progresse ce amerintia cu resturnarea totale a ordinei sociale. La tôte acestea se adaoga tirani'a turbata a unor natiuni fanatice, care'si aróga sie'si dreptulu de domnia esclusiva și chiaru privilegiulu revoltatoriu de a esterminâ pe alte nationalitati. Cu alte cuvente, revoluțiuni de diverse categorii amerintia din tôte partile. Fața cu această stare a lucrurilor gubernulu crede, că cifr'ă de 800.000 soldati este cea mai mica, pe care o cere dela 36 milioane de locuitori pentru anii de pace că armata de linia și permanenta. Acestu numeru i se pare gubernulu cu atâtu mai moderatu și totuodata mai necessariu spre a însufă respectu în lăintru și în afara, cu câtu tôte celelalte poteri, anume dela 1873 încóce înmultiescu numerulu armatelorulu pe o scara ne mai vediuța de candu lumea, în proporțiuni fabuloze.

Gubernulu comunicase mai deunadi tabelle comparative despre statulu armatelorulu europene; diariulu militariu „Wehrzeitung“ le-a coresu și rectificatu în cătuva; din tôte inse ese de ex., că pre candu Monarchi'a austro-ungurésca, chiaru se si aiba bani pre câtu nu'i are, în casu de strimțóre totu nu pôte pune pe pitióre mai multi decâtu 1 milionu 194.318 ostasi cu reserve și militia teritoriala (Landwehr, Honvéd) cu totu, — de alta parte Russi'a pôte ridica chiaru astadi 2,289.000, éra în urmarea nouelor reforme și legi de assentare, preste 6 ani va avea 3 milioane 016.000 de ómeni exercitati în arme și preparati a dá peptu cu ori-si cine. Dela infricosiatele desastre din anii 1870—1 Franci'a isi reorganisâ armat'ă sa dupa unu planu atâtu de întinsu și grandiosu, în câtu

statulu de 1,350.000 ómeni deprinsi în arme câtu avea sub Napoleon III, astadi dispune de 1,815.000, și e decisa că preste alti 4 ani se numere 2 milioane 723.000 de ostasi linia cu reserva și militia cu totu. Cu nimicu nu a remasu mai inapoi Germani'a, ci tocma din contra, ea întrece pe tôte, căci are dejâ 2,504.300 de ostasi. Chiaru și Itali'a, care înainte cu 10 ani abia dispunea de 450 mii brația deprinse în arme, face pe acestu terenu progresse extraordinarie asia, câtu în vreo 4—6 ani va dispune și ea de armata până la unu milionu. Până și staturile mici, că Belgiulu, Romani'a, Serbi'a etc. se vedu necesitate a'si exercită în arme pe tóta poporatiunea sanetósa de sexulu barbatescu. Este o stare fatale această, ea inse nu se pôte nicidecum evitâ în epoc'ă de facia.

La tôte acestea gubernulu mai reflecta, că daca e vorb'ă de budgetu, apoi acela luat intr'o singura suma din ambele parti ale monarhiei, ajunge la cifr'ă exorbitanta de 660 milioane pe anu, din care armat'ă cere circa 116 milioane; asia dara nu ea este de vina, că parlamentele mai vérsa 554 milioane pe alte trebuintie ale statulu, dintre care multe nicidecum nu sunt trebuintie, ci cu totulu altuceva, ce pe airea se numesce dilapidare.

Între acestea debateri ferbinti vine „Pesti Naplo“ fói'a cea mai citita în limb'ă magiara, inse si cea mai trufasia, totuodata cea mai hostile facia cu ministerulu lui Tisza și mai virtosu cu persón'ă acestuia, pe care nu'lu pôte suferi, și dupa-ce recunosce că cifr'ă de 800.000 este o necesitate inpusa de situatiune, însă cu raru curagiul abuserile și nelegiurile ce se comitu anume în Ungari'a cu ocasiunea assentariloru. „P.N.“ cere investigatiuni severe și pedepsire aspra a toturorulu, fia functionari, fia medici, sau asia numiti midiu locitoru, căti lucra că se scape de la sorti multime de teneri, ai caror parinti le platescu grosu. Noi scim asia, că anume auctoritatile militare veghiadia cu ochi de vulturu asupra toturorulu câtu aru cutediâ lucruri

Foisiór'a „Observatoriului“.

Femelele.

De: Juliu Pederzani.

Traducere de: J. G. Baritiu.

V. Mam'a.

Întro di s'au aflatu în obscurulu anghiu alu unei capitale, în etagiulu din urma alu unei case, o femeia și unu copilu. Copilulu traia, dara femeia de langa elu érá mórtá. Din întiepenit'ă ei mana 'i cadiuse o bucata de pâne, pe care murindu o întinsese copilulu ei flămandu.

Ultim'a cugetare a sufletulu ei, ultim'a încordare a corpulu sei, ultim'a privire a fostu pentru copilulu ei.

Ea murise de fómé, pentru de a scapá viéti'a acelei fiintie mice, care se repaosá la ânim'a ei.

Si această fiintia atatu de nefericita și totuodata atâtu de sublima érá o mama!

Mam'a, dupa numele lui Dumnedieu, în fiacare limba este celu mai dulce cuventu. Unu nume a carui suvenire dupa cele mai teribile furtune ale vietiei, înple sufletele nóstre cu unu parfumu ce nu se esala niciodata. Numele unui sanctuaru, alu unui sufletu omenescu, care s'á învelitu în flacarile divinitatii. Sanctuarulu inesprimabilu și venerabilu alu dureriloru și alu amorulu.

De unde acea emotiune profunda, acelu farmecu miraculosu ce se coprinde în acestu singuru cuventu?

Este revelatiunea unei placeri ceresci, transfiguratiunea unei vietie înaltate din pulbere, este obiectulu celu mai divin în lume, fiindu că nici unde fericierea și zimbetulu nu straluce mai frumosu decâtu în faci'a unei mame.

Amorul unei mame este creatiunea lui D-dieu, îngrigirile ei unu cultu religiosu, privirea unei mame unu cuventu de binecuvântare, o rugatiune.

Lumea de fericiere a unei mame este léganulu, fiindu că aceea ce coprinde elu, este copilulu, o ideia a amorulu, unu visu care s'á realisatu în forma si figura.

Vediu o corfa de trestia, care plutesce linu legánata pe valurile Nilului. Caletoriulu care o vede plutindu de a lungulu tiermuriloru o privesce unu momentu din curiositate. Elu isi continua calea, fára se caute ce este ascunsu în ea.

În mic'a corfa se aflá unu copilu; unu copilu micu care nu are nici cea mai palida idea despre pericolulu

celu amenintia. Elu scie numai trei lucruri: a dormi, a plange și a zimbi.

Si totusi în această corfa de trestia este ascunsu unu ce cu multu mai pretiosu decâtu se aflá în tôte palatele din Memfis, Heliopolis și Teb'a. În ea este ascunsu istori'a și glori'a unui poporu, alu Israelitoru; lumin'a și speranti'a unei lumi întregi. În ea se aflá Moise.

Înaintea fiacarui léganu, asemenea acelei corfe în care dormia Moise se potu pronunțiá seriósele cuvinte: „Aicea jace speranti'a unei lumi.“

Acesta mana delicata și rosia, care d'abea pôte coprinde jucari'a, va înplini într'o di fapte mari, cu spad'a, cu instrumentulu séu cu pénéa.

Subt această frunte, pre care budiele nóstre o saruta cu caldura, voru ardé idei frumóse și nobile; acestu peptu, pe care o usióra respirare ilu face se unduleze, va fi odata focariulu de sentimente divine și pasiuni nedumerite.

Destinate mari — și această nu ne este permisu a uitá; destinate pline de suferintie — și această se nu o uitamu niciodata — pôte că astépta pe această fiintia amabila și inocenta. Numele seu va fi mare séu acoperitu de infamia.

Copilulu este inceputulu familiei. Prin copilu intra unu elementu nou și neperfectu în intimitatea a doué vietie. Asemenea unui óspe misteriosu și necunoscutu bate elu la pórt'ă unei fericiiri senine „Oricine vei fi — se fi bine — venitu. Tu esti fericierea, fericierea nóstra. Cu anim'a tremuranda de fericiere te salutamu sositu pe pragulu vietiei.“

Copilulu este radi'a de sóre a amorulu speratoru. Este speranti'a natiunii, a patriei.

Elu ne incanta prin colorile sale viue, prin ochiulu seu mare și plinu de sinceritate, prin fruntea sa senina pe care înca nu o întuneca nici-unu nuoru. Sufletulu seu dórme linistitu, budiele lui înca nu au esprimatulu nici o minciuna.

Asemenea unei flori divine se desvólta elu în libertate, umedu înca de rou'a diminetiei, la radiiele primulu seu sóre. Necunoscutu cu trecutulu, zimbesce elu în presente, fára de a se cugetá la vitoriu. Diu'a lui se termina precum au inceputu, prin unu zimbetu.

Cine va fi geniulu copilulu acestui'a? Tat'a.

Ah! nu; tôte datoritiile lui sunt concentrate în blandetie. În tôte dilele mai înainte de a parasi locuinti'a se va duce la léganu, și va luá velulu de pe elu, care acopera angerulu seu dormindu. Elu zimbesce și pléca.

Contemplarea copilulu seu i aduce aminte și i spune că: la vétr'a sa a sositu unu óspe nou, că are se ingrigésca înca de o vietia, că activitatea lui reclama o încordare indoita cá pana acuma.

Se reíntórcé sér'a acasa, ânim'a lui doresce repaosu. Elu ilu va aflá în abundanti'a, înbraciosiandu „fructulu ânimei sale“ copilulu seu. Inse în adenculu sufletulu seu isi va dice: Voiu ingrigi si voiu lucrá atâtu de multu, pentru că copilulu meu se nu aiba cauza a versá lacrimi pentru neajunsurile și privatiunile vietiei.

Mam'a este geniulu copilulu. Ea este și remane în totu momentulu în apropierea lui.

Candu mam'a nóstra ne au luat u pentru prim'a óra în bracia, candu ne au salutatu cu unu ochiu nesatiósu și incantatu de privirea „thipulu ei,“ atunci ânim'a ei a disu: „Acesta fiintia plapanda, mica și tremuranda, va poté esistá și înflori numai prin tine și amorulu teu!“

Eternu creatórele fortie ale naturéi au formatu o fiintia omenésca. Prim'a opera a creatiunii este terminata. Acum'a pronunția tu juna mama cuventulu teu „Fia.“ Amorulu teu se invetie, se perfecțiuneze a dou'a opera a creatiunii.

Si dens'a termina oper'a. Ea nutresce copilulu ei. Acest'a este o lege a provedintiei.

Ea schimba sangele ei în sangele lui și astfelu isi cucerește adeveratulu nume de: mama. Ea se deséca. Niminea nu néga această. Inse déca ea cugeta nobilu și sublimu și iubesce, atuncea va înplini această ostenáda divina și va refúsá de a incredintiá nestimatulu ei tesauru unoru brația tocmité.

Ea nu va suferi cá sange strainu se se amestece cu sangele ei; cá sufletulu copilulu ei se se destepte subt privirea unei straine.

O mama este numai atuncea adeveratu frumósa, inesprimabilu de frumósa, candu ea isi tiene copilulu în bracia.

Cea mai sublima între tôte thipurile de femeia, care esista pe pamentu este astadi și totudeaun'a mam'a.

Ea, femeia sacra, care pórtá crucea amorulu, care isi sacrifica frumseti'a, viéti'a și care nutresce cu sangele ei dulcele-i fructu.

Ea, mama durerósa cu cunun'a de spini a sacrului amoru, va fi totudeaun'a și în eternu onórea și corón'a tuturorulu femeiloru.

Mam'a este geniulu copilulu. Prin ingrijirile ei cresce acea fiintia înca tinera pe pamentu.

(Va urmá).

de acestea, si s'au vedut, anume in Ungaria inainte cu vreo 3 ani vreo 30 de medici dati in judecata; dara „P. N.“ are curagiulu se'si sustina acus'a sa si se o confirme cu exemple.

Tocma acuma se incepù in tôte tierile conscriptiunea tinerilor cari implinescu 20 de ani, pentru-cà in Martiu 1880 se traga la sorti. Liste se punu spre vedere pe la prefecturi si la alte auctoritati administrative. Toti locuitorii au dreptu de reclamatiune in favóra celoru conscrisi pe nedreptu sau din eróre, si contra celoru netrecuti in registre. Se se observe legea pentru toti fóra partinire. In càtu pentru tenerimea de nationalitate romana, opiniunea nóstra póte fi cunoscuta de multu, din alte scrieri. Sunt preste 20 de ani, de candu amu indemnatu la tôte ocasiunile, cá tenerii nostri se nu se ferésca de arme si se mérga la urna cu flori in caciula, éra daca voru fi assentati, se se póte bine si se fia bravi. Astadi cum stau lucrurile in lume, este cea mai mare rusine si batjocura, ba chiaru infamia a fugi de arme. Tenerimea romana se invetie a pretiu o nórea nationale si renumele de omu bravu si curagiosu mai pre susu decâtu chiaru viétia. Nici o macula nu este asia urita si gretiósá pe caracterulu omenescu cá macul'a poltroneriei, numele de omu fricosu, de jupanu pléca fuga. Trei ani nu sunt legati de gardu, trecu si aceia, si candu ai venit acasa, mai curatielu, mai desteptu si chiaru mai peptosu decâtu te-ai dusu, cu atátu te va placea mai multu Floric'a cea destinata pentru tine. Auctoritatile nóstre scolastice aru face fórté bine, candu aru imitá pe ale altoru nationalitati, indemnandu si ele pe tenerime, cá pe unde numai se póte, tenerimea pe langa propri'a gimnastica se fia exercitata si cu pusiculitie, sau macaru cu betie.

Transilvania.

— Sibiu, 8/20 Nov. (La cestiunea scóloru confessionali.) Daca nu ne insiéla tôte simptomele, apoi scóloru confessionali intemeiate si sustinute de càtra comunitate bisericesci, li se prepara lovitur'a de estermine mai virtosu din cauza, cá acelea fiindu totu-odata nationali, sunt considerate cá obstacolu alu desnacionalisarei, adeca alu magiarisarei. Mai este inse si unu altu motoru nespusu de periculosu, care prepara peirea. Carturarii si literatii càti compunu sau traducu carti scolastice in limb'a magiara, s'au inmultitu preste mesura. Interessulu bine intielesu alu acestora este, cá se vendia càtu se póte mai multe mii de carti scolastice magiare, incependu dela ABCdariu pàna la filosofia in susu si se'si faca din ele capitalu de bani, precum isi facea si professorii nemtiesci in dilele ministrului Thun, pre candu se vendea din unele carti scolastice nemtiesci câte 10 pàna la 50 mii de exemplarie in fiacare anu, dupa cum érà cartea destinata pentru clase gimnasiali sau clase inferioari, primarie, elementarie. Pre càtu timpu se vendu si carti scolastice romanesci, germane, serbesci, slavóne, nu se potu vende atâtea carti magiare câte aru voi auctorii si traductorii loru. Acésta concurentia le este nesuferita. La dascalii si professorii editori de carti se alatura ceilalti carturarii fabricanti de versuri, de romane si de câte alte producte ale literaturii usióre, carii toti sunt interessati cá se'si vendia marfa lor la tóta lumea. Din acésta concurentia a interessulu materiale se potu esplicá cele mai multe cause de persecutiune a scóloru confessionali, inca si a presei romanesce.

Relative la coprinsulu corespondentiei din Salsice publicata in Nr. 86 alu „Observatoriulu“ si cu privire la câte citimu in diariulu „Hunyad“ dela Dev'a despre mesurile luate asupra scóloru confessionali, ne veni copi'a unui cerculariu, alu carui coprinsu inscriptiv merita se fia cunoscutu in cercuri càtu se póte mai intinse. Acela suna:

Nr. 1505 Scol.

Càtra tôte oficiile protopresbiteriale, cá inspectorate districtuale de scóle din archidieceza romana greco-orient. a Transilvaniei.

Inspectoratul regescu de scóle din comitatulu Huniadóra, cu scrisóra sa din 4 Iuniu a. c. Nr. 920, aduce la cunoscutia consistoriulu archidiecezanu o ordinatiune dáta càtra acela si de inaltulu ministeriu de culte si instructiune publica ddto. 7 Maiu a. c. Nr. 13266, de urmatoriulu coprinsu:

„Bisericele gr-or. romane in sensulu statutulu organicu, aprobatu de Maiestatea Sa ces. si apost. régésca, potu aplicá la scóle lor cá invetatori, séu tineri cari au absolvatu pedagogia, séu cari au terminatu cursulu studioloru teologice, si usandu de acestu favoru, bisericile gr-or. romane aplica de invetatori in modu provisoriu pe candidatii lor de preotia.“

„Acesti invetatori cá provisorii, si mai multu preoti decâtu invetatori, nu se potu numerá intre invetatorii

despre care tractéda legea de statu pentru pensionarea invetatorilor, ci numai la special'a loru rugare se potu suscepe a contribui si ei la fondulu de pensiune, dar, a-i constringe la acésta, absolutu si nici intr'unu casu nu se póte.“

„Acestu favoru inse nu se estinde si asupra comunelor.“

Consistoriulu archidiecezanu crede, cá acésta ordinatiune a inaltulu ministeriu de culte si instructiune publica, nu póte se aiba numai insemnate locala pentru comitatulu Huniadóra, ci cá aceea trebuie luata intr'unu sensu generalu, pentru toti invetatorii din archidieceza, cari cadu in categoria indicata mai in susu.

Pentru aceea dar se comunica acestea P. T. D-Tale spre sciintia, avendu a le impartasi invetatorilor interesati din districtu de sub administratiunea P. T. D-Tale, spre a lor sciintia si acomodare.

Din siedinti'a consistoriulu archidiecezanu, tienuta in Sibiu, la 10 Augustu 1879.

La insarcinarea Escelentiei Sale Domnului archiepiscopu:

Dr. Jlarionu Puscariu m. p.,
protosincelu.

Revista politica.

Sibiu, 21 Novembre st. n. 1879.

Indata dupa deschiderea Reichsratului si intrarea in elu a boemilor, ei s'au si constituitu intr'unu clubu alu lor separatu. Este mai multu tempu, decandu acelu clubu a esmisu din sinulu seu o comisiune ad hoc, care se elaborede unu memorandumu càtra coróna, in care deputatii boemi se céra dela M. S. imperatulu egal'a indreptare a elementulu boemu in administratiunea politica si in scóla.

Acelu memorandumu elaboratu a fostu inmanuatu M. S. imperatulu in audienti'a avuta in 17 l. c. prin presedintele clubulu boemiloru d. L. Rieger. Cu acea ocaziune conducétorulu boemiloru dise: cá prin realizarea egalei indreptatiri, natiunea boema va fi si mai multu intarita in probat'a sa lealitate.

M. S. imperatulu primindu pe d. Rieger cu multa buna-vointia i respunde intre altele: cá este convinsu despre lealitatea natiunei boeme si promise, cá dupa ce va ceti memorandumulu, va luá dupa potintia in consideratiune cererile depuse in elu.

Prin acestu pasu fórté inportantu boemii s'au pusu in relatii directe cu coróna, si ei au multe sianse de a isi vedea legitimele lor prentiuni realizanduse un'a dupa alta, sub conditiune firesce, déca ei voru continuá a sprigini politic'a dinastica inaugurata in Orientu si daca voru votá in parlamentu pentru proiectulu gubernului de a ficsá inca pe 10 ani inainte, cifr'a armatei permanente de 800.000 pe fiacare anu. Boemiloru le convine acésta si o potu face cu atátu mai usioru, de órece vedemu cá majoritatea d. C. Tisza le merge inainte cu bunu esemplu. Déca Ungaria se invoiesce la tôte, pentru ce óre boemii se fia mai dificili, candu este vorb'a despre o politica slavica a monarchiei, si candu la ordinea dilei este consolidarea si concentrarea elementulu slavu alu monarchiei.

Conducétorii natiunei boeme aru trebui se fia nisce politici fórté nepractici, déca ei n'aru exploatá dupa potintia favorabil'a constelatiune ce le suride si déca nu s'aru folosi fóra intardiére de comód'a puncte de trecere, pe care le-o oferu voturile parlamentulu magiaru, care din ce in ce probéda mai multu, cá scie se innóte si pe apa si pe uscatu, spre cea mai mare placere si bucuria a multu temutulul panslavismu.

Multu discutatulu proiectu de lege pentru administrarea Bosniei si a Hertiegovinei a fostu primitu in siedinti'a din 17 l. c. a dietei unguresce cu o majoritate de 19 voturi, intre care se afla si voturile celoru optu ministrii si a celoru doui secretari de statu. Numerulu deputatiloru verificati este 443; din acestia au absentatu 85 si asia au votatu pentru 188, éra contra 169 deputati. Abstragéndu deci voturile ministriloru si ale celoru doui secretari de statu, majoritatea a fostu numai de 9 voturi, care si acelea au fostu ale croatilor.

Din desbaterile ce au duratu siése dile incheiate, merita se ne insemnamu doue lucruri si adeca: afirmatiunea cunoscutulu romantieru si deputatu gubernamentulu Mauriciu Jokay care dise, cá actualii amici ai cabinetulu Tisza au o asia mare incredere in elu si i sunt devotati pàna la gradulu „de a-i urmă chiaru si in infernu“, éra alu douilea a fostu, afirmatiunea ministrului-presedinte C. Tisza, cá densulu de si este, a fostu si va fi totudeauna (sic!) unu adoratoru alu moralei politice, totusi are curagiulu se sustiena, cá se cere dela cineva mai multu patriotismu de a isi schimbá opiniunile politice, in tempu ce pentru de a remanea cineva consecinte pre langa parerile sale odata esprimare, se cere unu mare egoismu.

Resulta deci din aceste doue dictate politice: cá actualii amici ai lui C. Tisza, de calibrulu d. M. Jokay et comp. voru urmă si de aci inainte orbeste carulu triumfalu alu marelui loru Dalei-Lama Tisza, éra in schimbu pentru acésta, infalibilulu papa dela Dobritinu alu siovinstiloru magiari, au canonisatu a postasi'a politica a renegatiloru, botesandu-o de inaltu patriotismu. Nemuritoriulu Dante a disu: „Calea care duce la infernu este pardosita cu intentiuni bune.“ Totu asia este si calea pe care au apucatu d. C. Tisza cu ai sei.

In siedinti'a din 18 l. c. au avutu locu in diet'a Ungariei unu nou scandalu, provocatu prin unulu din corifeii intransigentiloru Kossuthiani, deputatulu Desideriu Szilágyi.

Conflictulu engleso-turcescu s'au mai domolitu. Sultanulu promite ceriulu si pamentulu, fóra cá inse se se cugete seriosu a isi implini vreodata promisiunile date. Angli'a este izolata si marile poteri nu se alatura si nici nu springescu energiculu ei aventu luat in contra Turciei. Se vede cá bub'a inca nu este in de ajunsu cópta, pentru cá se sparga.

Din Bucuresci veni inbucutóra scire, cá majoritatea comisiunei europene esmisa in cestiunea Arab-Tabiei s'ar fi declarat in modu favorabilu pentru Romani'a. In contra Romaniei au votatu representantulu Rusiei, alu Turciei si — alu Italiei. Ce trifoliu bizaru!

Corespondentie particularie ale „Observatoriulu.“

— Blasiu, 16 Novembre st. n. 1879.

Publiculu din Blasiu dinpreuna cu tenerimea studiósá dela institutele de invetiamentu din locu, au avutu astadi fericirea de a asistá in biserica catedrala la instalarea Reverendissimiloru Domni canonic de curundu alesu Joanu M. Moldovanu fostu pàna acum professoru la gimnasiulu din locu si Dr. Joanu Ratiu fostu secretariu mitropolitanu, indeplinita cu tóta demnitatea de càtra Escelenti'a Sa Parintele Mitropolitulu la finea Santei Liturgie, fiindu incongruat de intregu capitulu Mitropolitulu afara de Reverendissimulu Domnu Prepositu, care inpedecatu de morbu nu a potutu luá parte. Atatu pentru-cà demnitatea de canonicu este un'a demnitate inalta in biserica, càtu si pentru-cà persónele alese possu in mesura mare increderea si simpathia publica, toti cei de facia au fostu petransi de momentuositatea actulu, au si asistatu pàna la capetu insoindu'lu nu numai cu seriositatea rúgeru, ci si cu bucuria inspirata de un'a sperantia a careia basa o constitue trecutul persónelor alese. Cu deosebire, din càtu am observatu eu, corpulu professorale, din alu carui sinu sunt ambii demnitari noui, si tenerimea studiósá au avutu bucuria dupla, pentru-cà ambii instalati din intielépt'a dispositiune a Escelentiei Sale Mitropolitulu au de a fi si in venitoriu in un'a relatie mai strinsa cu institutele de invetiamentu, si anumitu Reverendissimulu Domnu Joanu M. Moldovanu cá Directoru gimnasiale in loculu Reverendissimulu Joanu Antonelli, care pentru nepartinirea sanetatei nu mai póte fonctioná éra Rssimulu Dr. Joanu Ratiu cá Rectoru in Seminarulu archidiecezanu. Cugetarea emnamente practica, spiritulu si tactulu delicatu in conducere, consciintiositatea esemplaria, cu care si-a dusu oficiulu de professoru gimnasialu in tempu de 22 ani, cari tôte i-au assecurat simpathia discipuliloru cá la puçini altii, indreptatescu pre toti a crede, cá noulu Directoru va conduce institutul gimnasiale in aceste tempuri grele cu aceeasi intieleptiune, cu care l'au condusu cei doui din urma, venerandulu Prepositu si literatu de renume, Timoteu Cipariu pàna la adenci betranetie si zelosulu canonicu Joanu Antonelli in anii din urma. Nu mai puçina sperantia, din càtu am observatu, are publiculu si in alu douilea canonicu si totu-odata acum Rectoru Seminariale Dr. Joanu Ratiu. Sinceritatea candida in tôte afacerile, purtarea simpathica facia cu toti, scientia-i frumósá si educatiunea'i in unulu din Seminariele cele de antianu din Austri'a indreptatescu pre totu publiculu a crede, cá densulu, cá unulu, ce a vedut mai multe institute de creștere adjustate dupa spiritulu tempulu modernu si dupa recerintiile de astadi, se va adopará de siguru incetulu cu incetulu a rumpe cu traditiunile cele vechi ale Seminarulu, si a introduce un'a cate un'a reformele acele fóra de cari nu mai póte esistá, decâtu rosindu inaintea strainiloru. Acésta cu atatu mai virtosu, cá insasi religiunea crestina, ai carei ministrii se crescu in Seminaru, demanda progressulu in tôte. Omnia probate, quod bonum est tenete! dice S. Apostolu Paulu.

In sperantia acestora le urésa publiculu la ambii viétia indelungata. Totu cu ocaziunea acésta s'a intemplat si instalarea celorulalti Domni canonici, promovati la staluri mai inalte.

— Din comitatulu Bistritia-Solnocu. (Estrasu din doue corespondentie private. A repausatu in comun'a Maieru fostulu pàna in a. 1848 episcopu diecesanu, rom.-catholicu com. Dominicu Zichy, cunoscutu cá unulu din cei mai mari binefacatori; s'au publicatu din viétia lui in press'a magiara si germana multime de fapte de a le lui, càtu adeverate càtu si fictive, câteva dictate de ura contra romaniloru; dara din totu districtulu nu s'au afflatu o singura péna romanésca cá se informede pe publiculu romanescu prin restaurarea curatulu adevetu. Repausat'au si Leontinu Luchi, romanu curatu, si unulu dintre notabili nostrii, barbatu plinu de merite, care a servitu apróre 50 ani, sub arme

că oficiarul și adiutantul la comandanti cu nume istoric, că arhiducele Ferdinand d'Este, că Urbanu și alții, apoi la administratiunea civilă între cele mai grele îngrijurări, dara unde ați vedut macar o schiță biografică de o pagină publicată în memoriile lui?

Vă dice cineva, că Zichy a fost magiaru, se scria magiarilor ceea ce știu despre densu. Las' înse că familiile Zichy-Ferraris se trage din Piemont, prin urmare este de origine italiană, bună-ora că Coronini Palavicini, că Barco și că alte câteva familii patriciene venite succesive în armată austriacă, după aceea indignate care în Austria, care în Ungaria și Croatia, aci înse ne este vorba de fapt'a samarineanului din evanghelia, fia acela ori-si cine, și mai e vorba de simpatii către poporul românesc. Calități că acestea se nu fie considerate întru nimic la romani? Frumosu ne-aru mai stă!

Intr'o alta scrisoré mai vechea citim:

Dela venirea sa între noi com. Zichy a facutu multe și mari bunătăți. Nu numai din acestu tînutu, ci chiar și din alte locuri departate, până și din Bucovina alérga la acestu mare creștinu bolnavii, saracii lipsiti și toti cei lovitii de sôrte vitrega, prin focu și alte elemente, prin perirea vitelor de bóle, afla la Esc. Sa ajutoriu și mangaiere, inca și comune întregi. De candu ilustrulu comite s'au asediatu între noi, au înfiintiatu pe spesele sale apoteca (farmacia) și au angajeatu medicu, dandu și localități de spitalu pentru bolnavii saraci, caroru li se dá și de mancare pâna ce se vindeca. La multi studenți saraci le a datu ajutoriu de bani, pentru că se si póta terminá invetiaturile. Mai incolo:

Vedindu com. Zichy că, comun'a romanéscă Maieru unde si are a sa residenciă, are lipsa mare de o biserică care se merite în adevéru numele acestă, a facutu acestu poporu o santa biserică, care l'a costatu pâna la 20 mii florinii v. a. Curendu după aceea venindu și poporeni totu romani din comun'a Ilv'a-mica și rogandu'lu că se se indure a'i ajuta și pe densii se si face o casa dumnediescă în locul celei veche, strimte și slabe, com. Zichy făcú și acolo biserică care'lu costă pâna la 18.000 fl.

Comun'a St. Giorgiu își edificase ea biserică în pretiu că de 30 mii de fl.; obosită apoi cu totulu de atătea spese grele, cadu și ea la bunătatea comitelui rogandu'lu că se o ajute la decorarea și ajustarea internă, precum cere ritulu nostru. Indată la cea de antaiu rogare c. Zichy acordandu numitei comune totu ce 'ia cerutu, a comandatu dela Vien'a tóte cele necesarié, éra clopotulu celu mare dela B.-Pest'a și a platitu dela sine tóte, cu câteva mii etc. etc. M. H.

Despre ajutoriile întinse prin com. Zichy unor scóle, corespondentele tace. Este prea adevératu, că repausatul episcopu pre câtu a fostu în viață, nu a suferitu pe nimeni că se publice nici-una din binefacerile sale, și se pare că tacerea o pune la toti de condițiune. Se vede că fericitulu barbatu dicea întru anim'a sa cu scriptur'a: Destulu este dilei reutatea sa. Densulu éra satulu de hostilitate și persecutiunea compatriotiloru sei. În câtu pentru poporulu nostru, că poporu cu minte simplă dara limpede, corespondenții ne asigură, că elu ar fi fostu gata se'lu apere ori-si candu cu periclitarea vieții sale. Pâna și bandele de hoti cunoseca bine acelu sentimentu alu romaniloru și nu au cutediatu nici-odata se se apropie de comun'a Maieru; comitele Zichy potea se dórma în pace și liniste deplină, că-ți romanii caroru le facuse atătu bine, vechiă pentru densulu. Acum elu pausédu sub pamentu, dara monumentele sacre puse prin elu în suprafață, ar merită cu totulu alta monografia, éra nu numai acestă schiță aruncată aci în fugă.

Estrasu din corespondenția vechea dela 14 Sept. n.

Testamentul lui Jova Popoviciu dela Lugosiu.

Intr'o informație publicată din Banatu înainte cu vreo doué luni apucaseram a promite că vomu reveni la testamentulu fericitului Jova Popoviciu, care acum întru alu diecelea anu, în locu de a se executá întocma, inca totu mai este obiectu de processu ruinatoriu. Teneri studenți lipsiti ne aduseră amenté de promisiune, tocma de o amu fi uitatu din partea noastră. Noi înse nu am vedutu testamentulu lui J. P., prin urmare nu suntemu competenti în cauză, și dacă copriusulu aceluia s'ar reduce numai la membrii unor familii, atunci nu ar avea nimeni dreptu de a'lu discutá în publicu. Aci în înse avem a face cu unu testamentu de alta natură, în câtu publiculu nu i se póte denegá dreptulu de a se interesá de acelașu.

Jova Popoviciu, romanu nascutu în comun'a Christianu, langa Brasiovu, din familia de preotu, în anii tineretiloru invetiandu comericiulu, mai tardiu, după exemplulu unui mare numeru de brasioveni emigrandu se asiedă cu locuinti'a la Lugosiu în Banatu, pre candu acelu orasiu éra mai întregu românesc și comericiulu parte mare în mâni romanesci, precum astăzi nu mai este nici-decum. Omu nu numai desteptu în afacerile sale, ci și tînendu foarte multu la onóra și reputatiunea sa, au ajunsu curendu la stare materială bună, apoi s'a și casatoritu. De aci incolo Jova Popoviciu, sasiatu cum amu dice, de spiritulu românescu sbeutu în acelea dile din scrierile betraniloru și din viață naționale transilvănă, a fostu pâna pe la 1855 unulu din pușinii luptatori curagiosi în contra despotismului hierarchiei serbesci, care precum este cunoscutu, éra pe aci se sugrumé și se esterminé definitivu românismulu din Banatu. Resultatulu aceluor lupte hierarchie-naționale desperate fu: înfiintarea episcopiei greco-catholice romanesci dela Lugosiu. Atunci J. Popoviciu scârbitu din sufletu de atătea brutalități serbesci, trecu și elu împreună cu alții la biserică gr.-cath. după cătiva preoți romanesci orthodoxi luati la góna mai alesu din cauză că citiă Istori'a lui Petru Maior și alte scrieri romanesci, și că-ți scria cu litere latine, apucaseră a se refugii îndiceșe Oradei.

Jova Popoviciu n'au avutu prunci din casatori'a

sa, a crescutu înse și ajutatú cătiva nepoți și nepóte, éra înainte de mórte cu vreo doi ani isi cerceta rude-niile în Brasiovu și Christianu, pe unde lasă urme frumose de binefaceri. Densulu și unii amici intimi de ai sei îi computá tóta averea cătra capetulu vietiei lui la 100.000 (una suta de mii) florini val. austr. Mai tóta aceea avere Jova Popoviciu o a testatu pentru scopuri bisericesci și mai virtuosu scolaritice. Dara precum o patu romanii cu cele mai multe testamente de copriusu analogu, asia pati și episcopi'a dela Lugosiu cu testamentulu lui Popoviciu, că-ți după mórtea lui se află vreo 37 nepoți și nepóte, cari porniră processu pentru anullarea testamentului; acelu processu înse pare că a fostu batutu cu piróne scóse din vreo cruce milenaria, că se nu póta înaintá de locu prin stadiile prevedute în lege. Se dice că ar fi fostu o eróre mare, că la testamentu s'a subscrisu și unu preotu că martoru; că înse cu tóte acestea nepoții totu nu aru avea temeiuri tari destulu, pentru că se póta resturná testamentulu, pe langa aceea condițiunile lui ar fi parte mare în favóra nepotimei, în câtu consangeni repausatulu în tóte casurile de portari bune că si a le altora, au se fie preferiti la beneficiari. Se mai spune, că de candu se afla preas. sa dnulu Victoru Mihali în scaunulu episcopiei, s'au facutu nepotiloru propuneri de inpaciuire ecuitabile, spre mare folosu alu lor. Unii din consangeni bine-cuvențati cu familii numeroșe ar fi foarte aplecati spre inpaciuire; atunci înse nu mai pricepe nimeni, de unde acea traganare misterioșă, din care potu urmá daune și mai mari decâtu cele intemplate pâna acuma, prin deteriorarea caselor, scadereá valórei mosiiloru etc., că se tacemu de perderile enorme pe terenulu scolariticu, pre câtu timpu venitul din fonduri nu este datu la destinațiunea sa. Éta dificultatile câte subversasera și la executarea legatelor fericitulu Eman. Gozdsu se delaturara prea frumosu pe calea pacei; face și nepoții lui Jova totu asia, chiaru spre binele loru invederat, pâna a nu se mursucá și maciná tóta aceea avere castigată cu multe sudori în vreo 50 de ani, în spese de processe și în taxe fiñtialie, că-ți după cum curgu lucrurile în acestea tieri, processulu póte se mai tina alti vreo 10 ani.

Sciri diverse.

— (Provocare). Cu totu respectulu vinu a întrebá pre on. comitetu paroch. gr.-ort. din Orasthia că: primitau pe anulu acesta subvențiunea de 1000 fi. dela universitatea saséscă, votată în anulu trecutulu pentru desvoltarea scólei gr.-ort. din Orasthia în scóla normală centrale? și déca o au primitu, pentru ce nu au deschisu pe anulu acesta scol. clasele recerute?

Romосу, în 10 Novembre 1879.

G. Mariutiu.

— (Diu'a St. Elisabet'a), care este și diu'a onomastica a M. S. imperatasei a fostu serbata în monarchi'a întréga în modulu indatinatu. În aceea di s'au celebratu și aici în tóte bisericile câte unu solemn Te-deum.

— (Archiducéss'a Christin'a) viitóra soria a regelui Alfonso XII după ce conformu sanctiunei pragmatice a renuntiatu în modu solemn și pentru totdeauna la ori ce pretensiuni dinastice la tronulu habsburg-lotaringicu, a plecatu la Madrid insocita de mam'a sa archiducéss'a Elisabet'a și de o numeroșă suitea. Fia că tiner'a si amabil'a archiducéssa austriacă, se nu aiba nici-odata cauza de a regret'a pasulu facutu!

— (Earn'a) a venitu în anulu acesta fãra multa introducere, ba potemu dice că cu o iutiéla surprinditoré. După vre-o doué dile de ninsóre la începutulu septamanei acesteia, urma unu geru neastepatu. Asia în 19 l. c. avuram 9° R. subt nula, éra în diu'a de St. Mihaiu au fostu 11° R. Déca va merge totu asia cum au începutu, apoi vomu avea o eară grea siberiana. Ferice de speculantii cu lemne, și vai de cei seraci!

— (O interessantă și pușinu diplomatică corespondenția între unu germanu și unu ruse). În diariulu panslavisticu „St. Petersburgskija Wjedomosti“ s'au publicatu unu articolu foarte insultatoru la adresa femeiloru germane, din care cauza gubernulu ruseșcu a si interdisu, pe terminu de trei luni, vinderea pe strada a acelu diariu. Insult'a diariului ruseșcu a revoltatu înse foarte multu pe germanii din Russia că și pe cei din Germania. Autorulu acelu articolu insultatoru primi mai dilele trecute următoare scrisóre:

„Berlin, 30 Octobré.

Este noroculu d-tale, d-le R., că domiciliédin intr'o cetate departe de Berlin, pentru că de altcum te asiu pedepsi în modu esemplaru pentru miserabilulu d-tale articolu despre femeile germane. Dar' pentru că din cauz'a distanței care ne desparte n'o pociu face, se te consideri că si candu ai fi pedepsitu cum se cuvine.

B. Nochstetter, Oranienstrasse 112.“

Pușine dile după aceea Nochstetter primi dela autorulu acelu articolu urmatoriulu respunsu:

„Onorate Domnule! În acelasu momentu în care ai ridicatu bastonulu asupra mea, mie mi-a succesu a scóte din buzunarulu unu revolveru și a te inpuscă stante pede. Te rogu deci, că se te consideri că si candu ai fi inpuscatu. Adresa mea: Petersburg, Wladimirskaja 14.“

— (Scól'a reală dela Dev'a). Diariulu ungu-rescu „Hunyad“ care apusesé de repetite-ori, dela Oct.

incóce a reinviatú; proprietariu inspectorulu reg. de scól'a Lud. Réthy, red. J. Sztítás, editoru evreulu Hirsch. Din acelu diaru invetiám, că scól'a reală dela Dev'a înfiintată cu enorme spese de către statulu cu 8 clase, dotată cu totu ce se cere la unu institutu cá acela, preveduta cu profesori inflacarati cá si Réthi pentru magiarisare, este în ajunu de a trece prin alta reforma radicală, că-ți asia cumu se afla, nu corespunde scopulu (de magiarisare).

— (Lupta cu ursii, cu anghin'a diphteri-ca și cu magiarismulu). Totu din susu citatulu diariu aflam, că în Valea-Jiiului ursii mai în tóte dilele mananca din vitele ómeniloru; anume în 15 Nov. una ursóica mare cu doi pui ucise langa satulu Dilsa unu bou. În alta di se aruncá unu altu ursu în turm'a de oi a numitei comune și rapi o óia, éra pastoriulu, unu june romanu reservistú avu nebunesculu curagiú se taia în ursu cu securea. Ursulu înse lasandu óia trantii pe fetioru la pamentu, și dacă nu ilu atacau pe ursu trei cani lotrii ce'i avea la turma, bietulu omu remanea mortu. Asia înse a scapatu cá vai de elu sgariatu și ruptu în față si la mâni.

Pe la Petrosieni omóra anghin'a diphterica.

Comitetulu municipal administrativu alu comitatulu arata foarte mare placere de a sugrumá câteva scóle confessionale romanesci și a le preface sub diverse preteste în scóle magiare (Vedi Hunyad din 15 Nov.) Se inculpa și consistoriulu gr. resarítenu, că la Soimusiú și la Boholtu de atáti ani nu mai are scóle, apoi i se amerintiă, că ori unde nu se face scóle confessionale, se voru face nesmintitu comunali (magiare) totu din spinarea aceleiasi poporatiuni.

În orasiulu Hunedórei cauz'a scóloru e în processu.

— (Spargerii în biserică). Furiu au spartu în câteva dile la vreo patru biserică romanesci și au luat din ladisóre banii căti au aflatu; asia la Lesnicu, Valea-lunga, Certesu și Vortia (Órtia?).

— (Usurariu care ia 40%). Acela se afla în Dev'a; elu dá bani pe politia, înse numai 60 fl. pentru 100 fl., éra 40 ii tîne cá dobenda. „Hunyad“ amerintiă că'lu va dá prin tergu cu numele. I si pasa multu aceluia. Întrebarea este mai la loculu seu, că cine sunt acei ómeni sau nebuni desperati, sau insielatori cá si usurariulu, cá se mérga la elu.

— (Unu magnatu ungurescu — plastrografa). Tribunalulu reg. din Clusiu curentédu pe bar. Joanu Huszár care după ce au comisu mai multe plastrografii de politie (cambii) și alte insielatorii au luat lumea în capu. Baronulu este de 55—60 ani, de statura mijlocia, slabu are pèru raritu și blondu, o frunte înaltă și lata, ochi albastri, mustatia blondă și esprima liter'a „r“ în modulu pelticiloru.

— (Miséria). Diariului „Torontal“ i se scrie din Becskerekulu-mare, că în comitatulu Torontalului pretiulu graului s'au urcatu la 15 fl., éra acela alu cucurudiulu la 7 fl. 50 cr. Pentru că poporatiunea n'are nici atata nutretiu pentru cá se si póte ierná vitele, tieranulu se grabeste a si le vinde cu pretiuri de batjocura. Vacii frumose cu vitielu se potu cumpará cu 25 fl. și porci grasii cu 12—15 fl. v. a.

— (Limba ruseșcă în armată austriacă). Diariului „Pester Lloyd“ i se telegrafédu din Vien'a, că la ordinulu ministrului de resbelu în 16 l. c. s'au începutu în localitatile institutului geograficu militaru din Vien'a, unu cursu pentru limb'a ruseșcă. Ministrulu de resbelu prin unu ordinu reservatu către toti oficiariu din corpulu stabului generalu, recomanda în termini caldurosi invetiarea limbei ruseșeci, accentuandu totu-odata dorinti'a exprimată la locurile mai înalte, că toti oficiariu stabului generalu se isi insusiasca după pótinta limb'a ruseșcă. Semne de pace?!

— (Mortalitatea în prunci). Din adunarea și combinarea cifreloru statistice în cursu de mai multi ani se constata, că în tierile corónei unguresci, din câte 100 prunci dintre 1 și 5 ani moru mai multu de 1/2, adéca 50 1/2 procente, éra după sexu moru 10 mai multi baiati de câtu fetisióre; éra dacă totusi disproportiunea nu se arata în realitate asia de mare, cauz'a este, că prunci de sexulu barbatescu se nascu cu 50% mai multi decâtu fetisióre. Pe la cetati moru din 23 ómeni câte unulu, pe la sate 1 din 28, cei mai multi prunci. Mare mortalitate.

Bibliografia.

Cu post'a de ieri primiram urmátorele doué brosiuri scrise în limb'a germană:

— „Der Romäne als Jäger“, aus dem „Memoriu“ des J. Sterca-Siutiu de Carpenisiu, in's Deutsche übersetzt von Peter Brosteanu. Reschitza 1879 si

— „Das Eisen und Stahlwerk Reschitza von P. Brosteanu, Reschitza 1877.

Cea dintai este o bună traducere din cartea d. J. St.-Siutiu, éra a dou'a este o interessantă monografia a renunitelor bai de feru și otielu din Resti'a. Pecatu că nu este scrisă romanesc. Vomu reveni catu mai curendu la această monografia.

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

Capitolulu VII.

Despre guberne mestecate.

Strictu luatu nu exista gubernetu simplu. Este de lipsa că unu siefu unicu se aiba magistrati subalterni si că unu gubernetu poporaru se aiba unu siefu. Astfelu in repartitiunea poterei executivice sunt totudeauna gradatiuni dela unu numeru mare la unulu mai micu, cu acea diferentia numai, că aci numerulu celu mare depinde dela celu micu, aci celu micu dela celu mare.

Cateodata partile sunt egale, candu séu partile constitutive sunt intr'o dependintia reciproca, că in gubernulu Angliei, séu candu autoritatea fiacarei parti este independenta inse neperfecta că in Poloni'a. Acesta forma din urma este rea, pentru că nu are nici o unitate in gubernetu si Statulu este lipsitu de legatura.

Care gubernetu deci este mai bunu, celu simplu séu celu mestecatu? Cestiunea acésta au fostu fôrte multu desbatuta de catra politici si i se pôte dá acelasu respunsu pe care l'amu datu mai 'nainte cu privintia la tôte formele de gubernetu.

In sine gubernetu simplu este celu mai bunu, tocmai pentru că este simplu. Candu inse poterea executiva nu depinde destulu de multu dela cea legislativa, séu cu alte cuvinte, candu exista mai multe raporturi între principe, si suveranu decatu între poporu si principe, atunci acestu defectu de proportiune trebuie delaturatu prin inpartirea gubernului, pentru că atunci tôte acele parti nu au mai puçina autoritate fatia cu supusi si divisiunea lorule slabesc pe tôte fatia cu suveranulu.

Acelasiu inconvenientu se pôte evita infintiandu magistrati intermediari, cari, lasandu gubernulu in tóta intregime sa, servescu singuru numai pentru de a balantiá cele doue poteri si a isi mantinea drepturile lor respective. Atunci gubernulu nu mai este mestecatu ci moderatu.

Prin mijloce de asemenea se pôte remediá inconvenientulu opusu si candu gubernulu este prea môle, se infintiá tribunale pentru de a ilu concentrá. Acesta se practiséa la tôte democraticele. In casulu primu cineva in parte gubernulu pentru de a ilu slabi, éra in alu douilea pentru de a ilu reintari, pentru că macsimulu de putere si slabiciune se afla in modu egale la gubernele simple, in tempu ce gubernele mestecate dau o fortia de mijlocu.

Capitolulu VIII.

Nu se potriveste ori ce forma de gubernetu pentru fiacare tiéra.

Libertatea nefiindu o planta, care se póta cresce in tôte climatele, nu se potriveste pentru tôte popórale. Cu catu cineva meditá mai multu asupra acestui principiu stabilitu de Montesquieu, cu atatu i simte mai multu adevèrul, si cu cátu ilu contesta cineva mai multu, cu atatu ofere mai multa ocaziune pentru probe noue.

In tôte gubernele din lume, persón'a publica consuma si nu produce nemica. De unde primeste deci ea substanti'a pe care o consuma? Din labórea membriloru sei. Prisosulu particulariloru produce trebuintiele publiculu. De unde urmésa, că Statulu civile pôte subsistá numai pâna candu labórea ómeniloru le aduce mai multu decátu le este de lipsa pentru trebuintiele lorule.

Prisosulu nu este inse acelasu in tôte tierile din lume. In cele mai multe este considerabilu, in altele de mijlocu, in altele éra de locu si in altele in fine este negativu. Acestu raportu depinde dela fertilitatea labórei pe care o pretinde pamentulu, dela natur'a productelor sale, dela forti'a locuitoriloru, dela consumarea mai multa séu mai puçina, ce le este necesara si dela mai multe alte impregiarari de asemenea din care este compusu.

De alta parte, nu tôte gubernele au aceeași natura. Unele inghitu multu, altele mai puçinu si diferentiele se baséa pe unu altu principiu, că adeca, cu cátu contributiunile publice se departésa mai tare de sorgintea lorule, cu atatu ele devinu mai oneróse. Greutatea nu trebuie mesurata dupa cantitatea inopitelorule, ci dupa lungimea drumulu ce au se ilu face, pentru că se se întórca éra in manile din care au esitu. Candu acésta circulațiune este prompta si bine organizata, atunci nu inpórta déca cineva plateste multu séu puçinu: poporulu remane avutu si finantiele se gasescu totudeauna in ordine buna. Din contra, ori catu de puçinu ar plati poporulu si candu acelu puçinu nu se mai întórce, atunci platindu mereu se deséca:

Statulu nu va ajunge a fi niciodata bogatu si poporulu va remanea totudeauna cersitoriu.¹⁾

De aici urmésa, că cu catu distantia între poporu si gubernetu devine mai mare, cu atatu contributiunile devinu mai oneróse: astfelu că, in democratia este mai puçinu incarcatu, in aristocratia mai multu, éra in monarchia elu pórtá cele mai mari greutate. Monarchi'a nu se potriveste deci, decatu pentru natiuni avute, aristocrati'a pentru State de mijlocu atatu in avutia cátu si in marime, éra democrati'a pentru State mici si serace.²⁾

In realitate, cu cátu reflectésa cineva mai multu asupra lucrului, afla in acésta, diferentia între Statele libere si monarchice. In cele d'antaiu totulu se întrebuntiesá pentru utilitatea comuna, éra in celelalte fortele publice si particulare sunt reciproce si un'a se intaresté prin slabirea celeilalte, astfelu că in locu că supusii se fia gubernati pentru de a 'i face fericiți, despotismulu 'i face miserabili pentru de a 'i potea guberná.

Éta deci, că in fiacare clima se afla cause firesci, cari conditionésa form'a gubernului si chiaru a locuitoriloru pe cari trebuie se 'i aiba. Pamenturile ingrate si sterile, unde productulu nu platesce labórea, trebuie se remana necultivate si pustii, séu locuite numai de selvatici; pamenturile unde labórea ómeniloru nu produce mai multu, decátu ce le este de lipsa pentru trebuintiele lorule, voru fi locuite de popóra barbare, ori ce institutiune de Statu ar fi aicea imposibila; pamenturile unde prisosulu productulu ce ilu aduce labórea este mediocru, convinu popóraloru libere, acelea in fine, in cari pamentulu bogatu si fertile dá producte multe pentru lucru puçinu, pretindu unu gubernetu monarchicu, pentru că lucsulu principelui se póta consumá prisosulu supusiloru, pentru că este mai bine, că acelu prisosulu se fia consumatu prin gubernetu, decátu se fia respitu prin particulari.³⁾ Esista esceptiuni, o sciú, inse chiaru aceste esceptiuni confirma regul'a, producendu mai curendu séu mai tardiu revolutiuni, cari readucu lucrurile éra in cursulu lorule firescu.

Trbuie se distingemu totudeauna legile generale de cauzele particulare, care potu modificá efectulu. Déca intregu sudulu ar fi coperitu cu republici si intregu nordulu cu State despotice, totusi nu ar fi mai puçinu adevèratu, că dapa efectulu climatei, despotismulu se potriveste la tierile calde, barbari'a la tierile frigróse si o Constitutiune buna cu regiunile intermediare.⁴⁾ Vediu si aceea, că acordandu cineva principiulu, ar potea disputá aplicatiunea lui, obiectandu că: existu tieri frigróse fôrte fertile si tieri meridionale fôrte ingrate. Dara acésta dificultate nu exista, decátu numai pentru aceea, cari nu esaminésa lucrulu in tôte raporturile sale. Precum amu disu, trebuie se se ia in considerare labórea, fortele, consumatiunea si altele.

Se presupunemu despre doue pamenturi egale de mari, că unulu aduce cincii si cel'altu diece pro-

¹⁾ Asia precum este starea actuala a Ungariei si a Turciei. Not'a Traduct.

²⁾ Acesta macsimu alui Rousseau basatu fiindu pe premise necorecte este eronata si in consecutiile sale. Constitutionalismulu modernu, basatu pe sistem'a reprezentativa, pretinde din contra, că tocmai Statele cele mari se fia gubernate in modu democraticu, pentru că este nedemnu de unu poporu mare si avutu se suferé despotismulu unui singuru séu alu unei oligarchii. Tient'a la care au aspiratu mai tôte revolutiunile au fostu: că ori ce poporu se fia gubernatu prin reprezentanti esiti din sinulu lui, éra nu prin dreptulu divin alu unui singuru omu séu prin o casta privilegiata, care se considere pe poporu, că unu apanagiu datu lorule de o provedintia fictiva, că remuneratiune pentru că si-au luatu ostené'l'a de a se nasce in palate éra nu in colibe. Not'a Traduct.

³⁾ Curiósa logica! Nu intielegemu, pentru ce se fia datoru cetatiénulu unei monarchii a dá prisosulu seu gubernului adeca monarchului, pentru că se ilu consume elu si roiu lu de curtesani ce ilu incongióra. Unu poporu care ar face unu astfelu de lucru de buna voia, ar meritá se aiba de monarchu pe unu Nerone séu Caligula. Gratiu politiceie de pace a Statelor continentale, budgetele de resbelu nu permitu, că cetatiénii monarchieloru se respésca prisosulu ce ilu tragu din venitulu labórei lorule, éra milionarii Angliei si ai Americiei sunt cu multu mai prudenti, decátu se puna miliónele lorule ce le prisosescu, la dispositiunea reginei Victori'a séu a presiedintelui Hayes, pentru că se le consume in lucsu si traiu bunu. Popórale, de si inca nu tôte, s'au facutu mai egoiste, decátu cum erau pe tempulu filosofulu dela Genf.

⁴⁾ Aici Rousseau nu s'au cugetatu la radicalele schimbari ce le pôte face civilizatiunea intr'unu Statu. Inlesnirea comunicatiunei între diferitele popóra, progressulu economice, alu industriei si alu comercului isi bate jocu de teorii filosofice, pentru că le vedemu luptandu in tôte Statele Europei, fia ele calduróse, stemperate séu frigróse, pentru că se isi elupte dreptulu ce le conditionésa esistenti'a. Si acésta o potu face mai lesne in ori ce Statu, supt gubernulu reprezentativu, adeca democraticu. Not'a Traduct.

cente. Déca locuitorii celui d'antaiu aru consumá patru, éra aceia alu celui de alu douilea noue procente, apoi prisosulu productulu celui d'antaiu ar fi a cincea parte, éra acelu de alu douilea a diecea parte. Proportiunea celor doue prisosuri fiindu deci inversa celei a productelorule, urmésa că pamentulu care produce cincii procente dá unu prisosu indoitu că celu care produce diece procente.

Dara cestiunea nu este despre unu productu indoitu si nu credu că cineva ar voii se compare fertilitatea tieriloru frigróse cu aceea a celor calde. Cu tôte acestea se presupunemu acea egalitate si se punemu, déca voimu, Angli'a in balantia cu Sicili'a, si Poloni'a cu Egipetulu, mai spre sudu avemu Afric'a si Indiile, éra mai spre nordu nu avemu nemica. Fatia cu acésta egalitate a productulu, ce diferentia in cultivare! In Sicili'a nu este de lipsa de cátu a grapá pamentulu, in Angli'a din contra cátu ingrijire pentru de a ilu lucrá! Cu cátu sunt de lipsa mai multe bracia pentru de a ajunge la acelasu productu, cu atatu prisosulu va fi fara indoiála mai micu.

Afara de acea se se mai considere, că acelasu numeru de ómeni consuma cu multu mai puçinu in tieri calde. Acolo clim'a pretinde că omulu se fia sobru, pentru că se fia sanetosu. Europenii cari voiescu se continue si acolo modulu lorule de viétia, pieru prin disenterie si prin indigestiuni: „In com-paratie cu Asiatii, dice Chardin, noi suntemu ani-„male carnivore, lupi. Unii adscriu sobrietatea „Persianiloru impregiararii, că tiér'a lorule este mai „puçinu cultivata, éra eu, din contra, credu că tiér'a „lorule are mai puçine mijloce de viétia, pentru că „locuitoriloru le trebuie mai puçine. Déca frugalita-„tatea lorule, continua elu, ar fi efectulu nerodirei „pamentului, atuncea numai cei seraci aru mancá „puçinu, in tempu ce lumea intréga mananca acolo „puçinu si ar mancá in fiacare provincia mai multu „séu mai puçinu in proportiune cu fertilitatea pa-„mentului, in tempu ce aceeași sobrietate se afla in „tiér'a intréga. Ei se si lauda fôrte multu cu mo-„dulu lorule de viétia dicendu, că cineva nu are decátu „se privésca la fati'a lorule, pentru că se recunósca, „că ea este cu multu mai escelenta decátu a cresti-„niloru. In realitate ea este curata, pielea lorule „este frumósa, fina si luciósa, in tempu ce fati'a „Armeniloru, supusii lorule, cari ducu o viétia euro-„péna, este aspra, de coloritulu aramei si corpurile „lorule gróse si greóie.“

(Va urmá.)

Cursulu moneteloru in val. austr.

Vien'a, 19 Novembre

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.54	cr.
Moneta de 20 franci	„	9.30	„
Imperialu rusescu	„	9.64	„
Moneta germana de 100 marce	„	57.70	„
Sovereigns englesi	„	12.—	„
Lira turcesca	„	10.65	„
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	—	„

Cursuri de Bucuresti in Lei noi (franci).

18 Novembre.

Obligatiuni rurale din 1864 cu 10%	l.	98.¼ b.
Imprumutulu Oppenheim din 1866 cu 8%	„	104.—
Obligatiune de imprumutu dominiálne din 1871 cu 8%	„	105.90
Creditu fonciariu (hipot.) rurale cu 7%	„	99.¼
Creditu fonciariu urbanu (alu capitalei cu 7%	„	93.¼
Imprumutulu municipale nou (alu capit. din 1875 cu 8%	„	101.¼
Fondulu de pensiuni (per 300 l. a.) cu 10%	„	192.—
Actiunile caliloru fer. rom. din 1868 cu 5%	„	36.60
Actiunile caliloru fer., prioritati din 1868 cu 6%	„	96.75
Daci'a, Compania de ascur. din 1871 actiunea de 250 l. a. 8%	„	195.—
Romani'a, Compania de ascur., (act. de 100 l. n.) 1873 cu 8%	„	70.¼

Nr. 986—1879.

(106) 2—3

Escriere de concursu.

Prin decisiunea spec. comisiune administrative a comitatulu Severinu de sub Nr. 419 a. c., postulu invetiatorescu comunalu cu propunere in limb'a romana si magiara din comun'a Gârboveti devenindu vacantu, cu acésta se escrie concursu cu terminu pâna la **15 Decembre** a. c. st. n.

Emolumentele sunt: pe unu anu 300 fl., 12 metri cubici lemne de focu, precum si locuintia libera cu gradina.

Recurentii sunt datori a areta: 1. vèrst'a si religiunea, 2. invetiamentulu seversitu, 3. atestatu de calificatiune, 4. cunoscintia de limbi, si in fine 5. ocupațiunea de pâna acuma.

Recururile provediute cu timbre regulate, sunt a se adresá cãtra Escelenti'a Sa dn. ministru de culte si instructiune si a se tramite pâna la terminulu susu aratatu, la comisiunea administrativa in Caransebesiu. Se observéda, cumca invetiatiunulu denumitu este datori, a executá dupa ritulu gr. orientalu cantarile bisericesci, si in fine, cumca recursurile intrate dupa terminu, nu se voru luá in consideratiune.

Bania, in 12 Novembre 1879.

E. N. Terentiu Pucea,
notariu cercualu.